

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย

มนุษย์กับสิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์กันตั้งแต่เริ่มแรกที่มนุษย์อุบัติขึ้นมาในโลก สิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดลักษณะการดำรงชีวิต และคุณภาพชีวิตของมนุษย์ มนุษย์ต้องอาศัยสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ในการดำรงชีวิต สภาพสิ่งแวดล้อมทำให้เกิดสิ่งที่มีชีวิต และทำให้สิ่งที่มีชีวิตดำรงอยู่ได้ สิ่งแวดล้อมไม่ว่าจะเป็นลักษณะใดก็ตามล้วนมีอิทธิพลต่อชีวิตมนุษย์ เป็นตัวกำหนดลักษณะการดำรงชีวิต และคุณภาพชีวิต สภาพสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกันทำให้ลักษณะการดำรงชีวิตและคุณภาพชีวิตแตกต่างกัน สภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี จะมีผลให้ผู้ที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมนั้นมี สุขภาพ อนามัย ทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสังคมที่ดี ถ้าสภาพสิ่งแวดล้อมไม่ดี จะทำให้สุขภาพร่างกายอ่อนแอ เจ็บป่วย จิตใจเศร้าหมอง

มนุษย์เป็นผู้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมเพื่อการดำรงชีวิต ได้แก่ ดิน น้ำ ป่าไม้ สัตว์ป่า แร่ธาตุ และออกกาศ เพราะสิ่งเหล่านี้ให้ปัจจัยสี่ในการดำรงชีวิต เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ดังนั้นทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงมีความสัมพันธ์และผูกพันต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์อย่างยิ่ง ในปัจจุบันจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นเป็นเหตุให้ทั่วโลกมีความต้องการทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มสูงขึ้นด้วย แต่จำนวนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในดิน ในน้ำบนพื้นโลกมีจำนวนจำกัด ในอนาคต จะต้องขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติและเกิดผลกระทบต่อการใช้ชีวิตของมนุษย์มากยิ่งขึ้น เพราะการใช้ทรัพยากรธรรมชาติไม่ประหยัด เห็นประโยชน์ส่วนตนมากกว่าสังคมส่วนรวม อย่างไรก็ตามมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ย่อมมีความสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก (ทวี ทองสว่าง และทัศนีย์ ทองสว่าง. 2523 : 77-78)

ในแง่ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา การจัดสิ่งแวดล้อมที่ดีจะช่วยเสริมสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ให้น่าอยู่ น่าเรียนในโรงเรียนได้อย่างมีความสุข ดังที่ พันัส หันนาคินทร์ (2538 : 6) ได้กล่าวว่า บรรยากาศสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการช่วยกระตุ้นสร้างแรงจูงใจให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียน ช่วยสร้างขวัญและกำลังใจแก่นักเรียนด้วยความสบายใจ รู้จักคิดและแก้ปัญหาได้เอง รวมทั้งการได้อยู่ในโรงเรียนที่มี

สิ่งแวดล้อมที่ดีก็ได้ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจและความรักในโรงเรียนในสถาบัน ความรู้สึกเช่นนี้ย่อมจะนำไปสู่ความรู้สึกหวงแหนในชื่อเสียงของโรงเรียนและ ถ้าโรงเรียนสร้างความรู้สึกเช่นนี้ให้เกิดขึ้นได้ก็จะเป็นสิ่งควบคุมความประพฤติของนักเรียนไปในตัว เพราะนักเรียนย่อมจะไม่พยายามให้โรงเรียนที่ตัวเองรักและภูมิใจต้องเสียชื่อเสียง เพราะการกระทำของตนเอง และอาคารสถานที่นั้นเป็นสิ่งที่ใช้ในการศึกษาแก่นักเรียนทั้งทางตรงและทางอ้อม กล่าวคือในโรงเรียนเราต้องใช้ห้องเรียน ห้องประกอบอื่น ๆ และห้องที่ให้บริการแก่นักเรียนซึ่งถือได้ว่าเป็นไปเพื่อให้การศึกษาโดยตรง ในขณะที่เดียวกันการจัดอาคารสถานที่ที่สวยงามเป็นระเบียบเรียบร้อยความเคยชินต่อสิ่งที่ดีงามก็จะค่อย ๆ ซึมซาบเข้าไปในความรู้สึกจนเกิดเป็นนิสัยที่จะรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยนั้นต่อไปด้วย

โดยเหตุนี้กระทรวงศึกษาธิการจึงได้จัดกิจกรรมพัฒนาส่งเสริมบรรยากาศสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา โดยให้สถานศึกษาจัดบริเวณรอบ ๆ ให้เกิดความร่มรื่น เป็นระเบียบ ปลอดภัย สบายตาสบายใจ เพื่อเอื้อต่อการจัดการศึกษาในสถานศึกษาให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพกล่าวคือ ทำให้ผู้เรียนอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี สะอาด ร่มรื่น ปลอดภัย มีบรรยากาศที่น่าอยู่ นักเรียนมีสุขภาพกาย และจิตใจแข็งแรงแจ่มใส และยังคงเกิดความตระหนักในกิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งกำลังเป็นปัญหาในระดับโลก อีกทางหนึ่งด้วย (บรรจง พงษ์ศาสตร์. 2538 : 8)

กรมสามัญศึกษา ได้ให้ความสำคัญของการจัดอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมของโรงเรียนตามแผนพัฒนาการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมระยะที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544) โดยกำหนดเป็นนโยบายข้อที่ 5 เรื่อง การพัฒนาสุขภาพและพลานามัย โดยกรมสามัญศึกษามีการกำหนดเป้าหมายว่า โรงเรียนต้องจัดอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมให้มีความสะอาด ร่มรื่นสวยงามเป็นระเบียบ โดยให้โรงเรียนใช้มาตรการพัฒนาโรงเรียนให้เป็นพื้นที่สีเขียว ด้วยไม้ดอก ไม้ประดับ และไม้ยืนต้น รวมทั้งการปรับปรุง และพัฒนาอาคารสถานที่ สิ่งแวดล้อมให้สะอาด ร่มรื่น ร่มเย็น เป็นระเบียบ สวยงาม กลมกลืนกับธรรมชาติ สอดคล้องกับสภาพและพัฒนาการของนักเรียน โดยเน้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนาบรรยากาศเหล่านั้น และจุดเน้นแนวทางการจัดการศึกษาข้อที่ 4 เรื่อง ให้โรงเรียนจัดให้มีการพัฒนาคุณภาพโรงเรียน เพื่อให้เข้าสู่มาตรฐานระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม (ISO 14001) (โรงเรียนสตรีศึกษา. 2542 : 1-7) ซึ่งโรงเรียนจะต้องจัดควบคู่กันไปด้วยกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพราะถ้าจัดบรรยากาศการเรียนการสอนได้เหมาะสมจะสนับสนุนและส่งเสริมให้การเรียนการสอนและกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน

เป็นไปด้วยดี ซึ่งมีองค์ประกอบหลายประการที่มีอิทธิพลต่อการเรียนการสอน การบริหาร อาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษาถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะว่า การจัดการ อาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมที่ดีย่อมเอื้ออำนวยต่อการจัดการเรียนการสอน และบรรยากาศ การปฏิบัติงานในสถานศึกษานั้นด้วย

โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 65 โรงเรียน ได้รับทราบ และดำเนินการตามนโยบายของกรมสามัญศึกษาในส่วนนี้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537 ซึ่งในการดำเนินการนั้น คาดว่าโรงเรียนทั้ง 65 แห่ง คงจะสามารถดำเนินการได้ในระดับ ที่แตกต่างกัน และคงจะประสบกับปัญหาในการดำเนินการที่แตกต่างกันด้วย ผู้วิจัยในฐานะ ดำรงตำแหน่ง หัวหน้างานสถานที่ รับผิดชอบเกี่ยวกับสถานที่สิ่งแวดล้อม และภูมิทัศน์ของ โรงเรียนสตรีศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด จึงมีความสนใจที่จะศึกษา ปัญหา การดำเนินงานการจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัด กรมสามัญศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อเสนอแนวทางปรับปรุงการดำเนินงานดังกล่าว ให้มีประสิทธิภาพและบังเกิดประสิทธิผลสูงสุดตามนโยบายของกรมสามัญศึกษา กระทรวง ศึกษาธิการ ต่อไป มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

Rajabhat Mahasarakham University กรอบแนวความคิดในการทำวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวคิดตามแนวทางการจัดกิจกรรมรณรงค์และ รักษาสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา

1. ด้านการจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา
2. ด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคลากรในสถานศึกษา
3. ด้านการจัดกิจกรรมรณรงค์และรักษาสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา
4. ด้านการบริหารสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา
5. ด้านความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม

จุดมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการดำเนินงานการจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมและเป็นรายด้าน ทั้ง 5 ด้าน ตามกรอบแนวความคิดในการทำวิจัย
2. เพื่อเปรียบเทียบระดับการดำเนินงานการจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมและรายด้าน ทั้ง 5 ด้าน ตามกรอบแนวความคิดในการทำวิจัย ระหว่างโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน คือ โรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง ขนาดใหญ่ และขนาดใหญ่พิเศษ
3. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขการดำเนินการจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด ที่มีขนาดต่างกัน

ความสำคัญของการวิจัย

1. ผลของการวิจัยใช้เป็นข้อมูลและสารสนเทศในการวางแผนแก้ไขพัฒนาปรับปรุงการดำเนินการจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา โดยทั่วไปให้เกิดประสิทธิผลยิ่งขึ้น
2. ใช้เป็นข้อเสนอแนะให้หน่วยงานหรือสถานศึกษาสังกัดกรมอื่นนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนา ดำเนินการจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อไป

ขอบเขตการวิจัย

1. ประชากร (Population) ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนและครูอาจารย์ที่ปฏิบัติงานอยู่ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด ในปีการศึกษา 2544 จำนวน 65 โรงเรียน มีประชากรทั้งสิ้น 2,734 คน จำแนกเป็น

1.1 ผู้บริหารโรงเรียน	จำนวน	210	คน
1.2 ครู-อาจารย์	จำนวน	2,524	คน
2. กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนและครู-อาจารย์ที่ปฏิบัติงานอยู่ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด ในปีการศึกษา 2544 จำนวน 42 โรงเรียน โดยการเลือกโรงเรียนเพื่อเป็นกลุ่มตัวอย่าง

โดยใช้วิธีสุ่มอย่างง่ายแบบจับสลากตามขนาดโรงเรียน และเลือกกลุ่มตัวอย่างมาทั้งสิ้น 422 คน ซึ่งได้มาจากการเทียบจำนวนประชากรกับตารางเครจซี่และมอร์แกน

(R. V. Krejcie and Morgan) แยกเป็น

2.1 ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 102 คน

2.2 ครู-อาจารย์ จำนวน 320 คน

3. ตัวแปร (Variable) ที่ใช้ในการวิจัย

3.1 ตัวแปรต้น (Independent Variable) ได้แก่ ขนาดของโรงเรียน แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม โดยยึดเกณฑ์ของกรมสามัญศึกษาดังนี้ (กรมสามัญศึกษา. 2540 : 82)

3.1.1 โรงเรียนขนาดเล็ก หมายถึง โรงเรียนที่มีนักเรียนตั้งแต่ 1 - 499 คน

3.1.2 โรงเรียนขนาดกลาง หมายถึง โรงเรียนที่มีนักเรียนตั้งแต่ 500 - 1,499 คน

3.1.3 โรงเรียนขนาดใหญ่ หมายถึง โรงเรียนที่มีนักเรียน ตั้งแต่ 1,500 - 2,499 คน

3.1.4 โรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ หมายถึง โรงเรียนที่มีนักเรียนตั้งแต่ 2,500 คนขึ้นไป

3.2 ตัวแปรตาม (Dependent Variable) ได้แก่ ระดับการปฏิบัติ การจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด แบ่งเป็น 5 ด้าน คือ

3.2.1 ด้านการจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา

3.2.2 ด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคคลในสถานศึกษา

3.2.3 ด้านการจัดกิจกรรมรณรงค์และรักษาสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา

3.2.4 ด้านการบริหารงานสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา

3.2.5 ด้านความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม

สมมุติฐานของการวิจัย

สภาพและปัญหาการดำเนินงานการจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด ในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกันมีความแตกต่างกัน ทั้งโดยภาพรวมและรายด้าน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. สิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งต่างๆตามธรรมชาติและทางสังคมที่อยู่รอบตัวเรา ทั้งส่วนที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น
2. สิ่งแวดล้อมในโรงเรียน หมายถึง ลักษณะสิ่งเร้าที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ได้แก่ สิ่งของ วัสดุ อาคาร สถานที่ บรรยากาศ สภาพการณ์ต่างๆ ที่เป็นรูปธรรม ความรู้สึก และสิ่งต่างๆ ในโรงเรียน ซึ่งจัดขึ้นเพื่อจุดประสงค์ในการสนับสนุน และส่งเสริมการเรียนการสอน และกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน
3. การจัดการสิ่งแวดล้อม หมายถึง การดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้สิ่งที่อยู่รอบตัวเรามีผลดีต่อคุณภาพชีวิต
4. การจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อม หมายถึง การดำเนินพฤติกรรม และการปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ เกี่ยวกับการจัดบรรยากาศ และสภาพแวดล้อมในโรงเรียนมัธยมศึกษาตามที่กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการคาดหวัง ที่จะให้บุคลากรปฏิบัติในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จำแนกเป็น 5 ด้าน ดังนี้
 - 4.1 ด้านการจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา หมายถึง หลักการจัดเกี่ยวกับสภาพทั่วไป ที่อยู่รอบตัวเราทั้งด้านกายภาพ และวิชาการที่มีผลต่อความรู้สึกนึกคิด อารมณ์ และเกิดความพึงพอใจในสถานศึกษา
 - 4.2 ด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคลากรในสถานศึกษา หมายถึง ความผูกพัน ความเข้าใจอันดีต่อกันระหว่างบุคลากรในสถานศึกษา เพื่อให้การทำงานร่วมกันมีประสิทธิภาพและบรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้
 - 4.3 ด้านการจัดกิจกรรมรณรงค์และรักษาสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา หมายถึง การกระทำหรือการดำเนินการใดๆเพื่อกระตุ้น จูงใจ ให้บุคลากรในสถานศึกษา ร่วมมือช่วยเหลือกันรักษาสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา

4.4 ด้านการบริหารงานสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา หมายถึง การวางแผน การดำเนินงานสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ และบังเกิดประสิทธิผลตาม เป้าหมายที่ตั้งไว้

4.5 ด้านความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม หมายถึง การให้ความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนท้องถิ่นที่จะช่วยกันปรับปรุงพัฒนา พื้นฟูงานด้านสิ่งแวดล้อมให้ดียิ่งๆขึ้นไป

5. โรงเรียน หมายถึง โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด แบ่งเป็น 4 ขนาด คือ

5.1 โรงเรียนขนาดเล็ก หมายถึง โรงเรียนที่มีนักเรียนตั้งแต่ 1-499 คน

5.2 โรงเรียนขนาดกลาง หมายถึง โรงเรียนที่มีนักเรียนตั้งแต่ 500-1,499 คน

5.3 โรงเรียนขนาดใหญ่ หมายถึง โรงเรียนที่มีนักเรียนตั้งแต่ 1,500 - 2,499 คน

5.4 โรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ หมายถึง โรงเรียนที่มีนักเรียนตั้งแต่ 2,500 คนขึ้นไป

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

6. สภาพบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม หมายถึง ปรากฏการณ์ที่เกี่ยวกับการจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่จริงในโรงเรียน

7. ปัญหาการดำเนินการจัดการบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม หมายถึง สภาพการณ์หรือสถานการณ์ที่เป็นอุปสรรค ที่ไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง จำเป็นต้องมีการปรับปรุงพัฒนาให้ดีขึ้น

8. ระดับการปฏิบัติการจัดการบรรยากาศและสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา หมายถึง ระดับในการดำเนินการจัดการกระทำเกี่ยวกับการจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อม ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งมีการปฏิบัติใน 5 ระดับ คือ มีการปฏิบัติในระดับมากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

9. ผู้บริหารโรงเรียน หมายถึง บุคคลที่ดำรงตำแหน่ง ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ผู้อำนวยการโรงเรียน และผู้ช่วยครูใหญ่ ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ ผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียน หรือผู้รักษาการผู้ช่วยครูใหญ่ ผู้รักษาการผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ ผู้รักษาการผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียน ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด ปีการศึกษา 2544

10. ครู-อาจารย์ หมายถึง ครู-อาจารย์ประจำการที่ทำการสอนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด ในปีการศึกษา 2544